

نقش بودجه ریزی بر مبنای عملکرد در تحقق اقتصاد مقاومتی

سیما نژادلباف

کارشناس ارشد، اقتصاد بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران

نام نویسنده مسئول:

سیما نژادلباف

چکیده

با گسترش وظایف دولت و افزایش مخارج دولتی و ارتباط آن با اقتصاد کشور، کنترل مخارج دولت اهمیت خود را از دست داد و نیاز به بهبود در سیستم های برنامه ریزی، کنترل و مدیریت منابع دولت مطرح گردید. مدیریت منابع دولت نیاز به مشخص کردن اهداف و تاکید بر نتایج و سپس استفاده از مدیریت هزینه و حسابداری مدیریت برای کاهش هزینه ها و افزایش کیفیت خدمات دارد. تاکید بر نتایج عملکرد باعث می شود که استفاده کنندگان گزارش های مالی دولت دید وسیعتری پیدا کرده و اطلاعات بیشتری در مورد نتایج عملکرد و هزینه های اجرای فعالیت ها داشته باشند. این امر موجب توجه دولت مردان و سیاستگذاران به اقتصادی بودن و کارایی و اثربخشی منابع دولت می گردد. برای تحقق این امر نه تنها باید روش های بودجه بندی موجود برای افزایش هماهنگی در این سیستم بهبود یابد بلکه باید بعد جدیدی را برای ارزیابی مدیریت فعالیت های دولتی مطرح ساخت تا با تأکید بر اهداف، نتایج، محاسبه بهای تمام شده فعالیت ها و کاهش هزینه ها و مدیریت فعالیت های دولتی باعث افزایش رضایت مردم و ارائه خدمات با کیفیت بالا و هزینه پایین گردد.

واژگان کلیدی: بودجه، بودجه ریزی بر مبنای عملکرد، اقتصاد مقاومتی.

مقدمه

بودجه شاهرگ حیاتی هر سازمان یا نهاد دولتی است. زیرا دولت تمام فعالیتهای مالی خود اعم از تولید، خدمات و کسب درآمد را بر اساس سند و قانون بودجه انجام می دهد. "بودجه بندی" را فرآیند تخصیص منابع محدود به نیازهای نامحدود می دانند. بودجه هدف ها و راهبردها را بصورت عبارت های مالی درآورده و راه اجرای برنامه و کنترل پیشرفت آنها را هموار می سازد. سازمان های تابعه دولت به سه دلیل عمده به بودجه بندی نیازمند هستند: - نشان دادن مفهوم مالی برنامه ها - شناساندن منابع مورد نیاز اجرای برنامه ها - به دست آوردن معیارهای سنجش، نظارت و کنترل نتیجه ها در مقایسه با برنامه ها. [۱] بررسی ها نشان می دهد که روند بودجه ریزی فعلی در اکثر دستگاه های دولتی در کشور مبتنی بر مدل بودجه ریزی خطی سنتی است که با اختصاص مبالغ جزء به ریز داده ها، اعتبارات را توزیع می کند. [۲] بودجه ریزی عملیاتی یکی از بهترین ابزارها جهت تحقق هدف مذکور است، زیرا از طریق تعیین روابط بین هزینه ها و نتایج، چگونگی ایجاد این روابط را نیز توضیح می دهد و در اتخاذ تصمیم های اساسی بیشترین تأثیر را دارد و این امر خود افزایش بهره وری و به تبع آن اثربخشی را به دنبال دارد. بودجه ریزی عملیاتی یا بودجه برحسب عملیات عبارت است از بودجه ای که بر اساس وظایف، عملیات و پروژه هایی که سازمان های دولتی تصدی اجرای آن را به عهده دارند، تنظیم می شود. در تنظیم بودجه عملیاتی به جای توجه به ملزومات و وسایل اجرای فعالیت ها، به خود فعالیت ها و مخارج آن توجه می شود. [۳]

تعاریف و مفاهیم

بودجه

بودجه عبارتست از شرح وضعیت و پیش بینی درآمدها و هزینه ها برای یک دوره در آینده یک سازمان و یک ابزار مدیریتی است که مدیر را در کنترل و سلامت مالی می باشد. تالبوت بودجه را به عنوان یک موقعیت پولی مناسب برای سازمان هایی که نگرانی هایی درباره اولویت های سازمان دارد، تعریف می کند. بودجه همانطور که سایر سازمان ها از جمله سازمان اصلی متشکل از چند واحد تخصصی را تحت تأثیر قرار می دهد، خود واحدهای تخصصی را نیز تحت تأثیر قرار می دهد. سه هدف عمده بودجه عبارتند از ۱- برنامه ریزی، ۲- همکاری و مشارکت و ۳- نظارت و کنترل. این سه هدف چنین بیان می دارد که بودجه و فرآیند مدیریت مالی انعطاف پذیر است و برای یک دوره مالی جوابگو می باشد چرا که بودجه معمولی ترین بُعد (مخرج) یک سازمان است و در چرخه هر سازمان ثابت می باشد. [۴] بودجه نشانگر نحوه نگرش دولت به مسائل اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی است. به عبارت دیگر، تدابیری که دولت برای حل مسائل اقتصادی و اجتماعی اتخاذ می کند، در بودجه انعکاس می یابد. در واقع بودجه شکل خلاصه شده ای از چگونگی برنامه ریزی، سازماندهی، هدایت و کنترل روند مالی یک دولت است که از پشتوانه فکری منسجم و ارگانیک تخصیص منابع مالی و غیر مالی محدود در مقابل نیازهای نامحدود در سطح کلان برخوردار است. [۵]

بودجه ریزی

بودجه ریزی را فرآیند تخصیص منابع محدود به نیازهای نامحدود می دانند. مجموع کوشش هایی که صرف تدوین و تخصیص منابع می شود به منظور حداکثر استفاده از منابعی است که معمولاً در حد کفایت نمی نمایند و به اصطلاح اقتصادی کمیاب هستند. [۶]

بودجه ریزی بر مبنای عملکرد

بودجه ریزی عملیاتی، تحول برجسته ای در نظام بودجه ریزی دولت ها به شمار می آید که توانسته است نقش مهم و مؤثری را در رشد و توسعه کشورها ایفا نماید. [۷] در نظام بودجه ریزی عملیاتی به منظور بررسی کارایی و اثربخشی، هزینه ها با نتایج حاصله مقایسه می شود. [۸] در این نظام بودجه بندی، امکان مقایسه پروژه ها و برنامه ها با هم و انتخاب اثربخش ترین آنها در نیل به اهداف کلی وجود دارد، زیرا بودجه ریزی عملیاتی، عوامل صرفه جویی و اثربخشی را به ابعاد سنتی بودجه ریزی اضافه می کند. [۹] بودجه ریزی عملیاتی نوعی نظام برنامه ریزی، بودجه ریزی و ارزیابی است که بر رابطه بودجه هزینه شده و نتایج مورد انتظار تأکید می ورزد. در چارچوب بودجه ریزی عملیاتی، بخشهای مختلف اداری براساس استانداردهای مشخصی تحت عنوان شاخصهای عملکرد پاسخگو هستند و مدیران در تعیین بهترین شیوه دستیابی به نتایج، از اختیار عمل بیشتری برخوردارند. در واقع بودجه ریزی عملیاتی با مرتبط ساختن تصمیم های بودجه ای و عملکردی، پاسخگویی در مقابل قانون گذاران و مردم را تقویت می کند. [۱۰] بودجه بندی بر مبنای عملکرد به دنبال برقراری ارتباطی شفاف میان ورودی ها و نتایج (خروجی ها و پیامدها) و تخصیص اعتبارات بودجه ای بر اساس اطلاعات عملکردی با هدف افزایش اثربخشی و کارایی در سازمان ها می باشد. بودجه ریزی عملیاتی اهداف ویژه ای نظیر ارائه ی مبنای صحیح جهت اتخاذ تصمیم در خصوص تخصیص منابع، ایجاد ارتباط بین

بودجه و نتایج عملکرد برنامه، ارائه مبنایی برای پاسخ گویی بیشتر در قبال استفاده از منابع کشور، تمرکز فرآیند تصمیم گیری روی مهمترین مسایل و چالش هایی که دستگاه با آن مواجه است و ارائه ی مشوق هایی برای مدیریت عملکرد بر مبنای بهبود مستمر است. هدف نهایی بودجه ریزی عملیاتی، یاری رساندن به اتخاذ تصمیم های عاقلانه در رابطه با تخصیص و تعهد منابع دولت بر اساس پیامدهای قابل سنجش است که نتایج مورد انتظار دستگاه را در طی زمان منعکس می کند. [۱۱]

اقتصاد مقاومتی

اقتصاد مقاومتی یعنی تشخیص حوزه های فشار یا در شرایط کنونی تحریم و متعاقباً تلاش برای کنترل و بی اثر کردن و در شرایط آرمانی تبدیل چنین فشارهایی به فرصت، که قطعاً باور و مشارکت همگانی و اعمال مدیریت های عقلایی و مدبرانه پیش شرط و الزام چنین موضوعی است. اقتصاد مقاومتی کاهش وابستگی ها و تأکید روی مزیت های تولید داخل و تلاش برای خوداتکایی است و صد البته منظور از اقتصاد مقاومتی واقعی، یک اقتصاد مقاومتی فعال و پویاست نه یک اقتصاد منفعل و بسته، این اقتصاد به معنای اقتصاد ریاضتی نیست بلکه در واقع هدف در اقتصاد مقاومتی آن است که بر فشارها و ضربه های اقتصادی از سوی نیروهای متخاصم که سد راه پیشرفت جامعه است، غلبه کرد. ابلاغ سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی این دغدغه را نزد حسابداران و حسابرسان کشور ایجاد می کند که آیا تحقق سیاست های مزبور تنها به عهده اقتصاددانان و مسئولان اجرایی کشور است یا اینکه جامعه حرفه ای حسابداری و حسابرسی کشور نیز می تواند نقشی در این زمینه داشته باشد. [۱۲]

جایگاه بودجه ریزی عملیاتی در سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی و سایر سیاست های کلی نظام

مقام معظم رهبری با هدف تأمین رشد پویا و بهبود شاخص های اقتصاد مقاومتی و دستیابی به اهداف سند چشم انداز بیست ساله، سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی با رویکردی جهادی، انعطاف پذیر، مولد، درونزا، پیشرو و برون گرا را ابلاغ نموده اند. در ادامه جایگاه بودجه ریزی در سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی و سایر سیاست های کلی نظام ارائه شده است: بند ۹ سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی: اصلاح و تقویت همه جانبه نظام مالی کشور با هدف پاسخگویی به نیازهای اقتصاد ملی، ایجاد ثبات در اقتصاد ملی و پیشگامی در تقویت بخش واقعی. بند ۱۶ سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی: صرفه جویی در هزینه های عمومی کشور با تأکید بر تحول اساسی در ساختارها، منطقی سازی اندازه دولت و حذف دستگاه های موازی و غیرضرور و هزینه های زاید. بند ۱۹ سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی: شفاف سازی اقتصاد و سالم سازی آن و جلوگیری از اقدامات، فعالیت ها و زمینه های فسادزا در حوزه های پولی، تجاری ارزی و .... بند ۳ سیاست های کلی بخش مالی: تدوین نظام بودجه ریزی کشور بر مبنای بودجه ریزی عملیاتی هماهنگ با سند چشم انداز بیست ساله و برنامه های پنج ساله و تأکید بر شفاف سازی، قابلیت نظارت و منطقی کردن هزینه های دولت. [۱۳]

نتیجه گیری

امروزه با افزایش فشار برای بهبود پاسخگویی و شفافیت عملکرد، دولت ها به رویکردهای نوین مدیریتی، از جمله تغییر نظام های بودجه بندی خود به نظام های عملکرد محور روی آورده اند. بدین ترتیب، بودجه بندی عملیاتی به عنوان بهینه ترین روش بودجه بندی پذیرفته شده در سطح بین المللی در کانون توجه دولت ها قرار گرفته است.

ویژگی و وجه تمایز این سیستم با سیستم بودجه متداول، تاکید روی اهداف، نتایج و منابع حاصل از هر یک از اقلام هزینه ای می باشد. از آنجایی که اختصاص هدفمند اعتبار به فعالیت های هر سازمان می تواند ضمن شفاف سازی نحوه توزیع منابع، امکان پایش عملیاتی و انتظار برای دسترسی به نتایج هزینه ها را فراهم سازد، استفاده از روش بودجه بندی عملیاتی گام موثری در افزایش کارایی و اثربخشی اعتبارات خواهد بود. با توجه به حرکت رو به رشد اصلاحات در ارائه خدمات، اصلاح روند بودجه ریزی با تکیه بر هماهنگی های فرابخشی و درون بخشی از جمله اهداف برنامه ریزی منابع مالی و بودجه براساس عملکرد به شمار می رود و این امر تنها در سایه تعامل و ایجاد زبان مشترک برنامه ریزی و بودجه ریزی در فرآیند تدوین بودجه میسر می باشد که زمینه های تحقق اهداف کلی سیاست های اقتصاد مقاومتی را محیا خواهد نمود.

منابع و مراجع

- [۱] ابراهیمی نژاد، م.، فرجوند، ا.، ۱۳۸۶، بودجه از تنظیم تا کنترل، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها، انتشارات سمت.
- [۲] فروغی، د.، حقیقی پراپری، م.، رسائیان، ا.، ۱۳۹۱، امکان سنجی اجرای روش هزینه یابی بر مبنای فعالیت در بودجه بندی عملیاتی دستگاه های دولتی (مطالعه موردی: دستگاههای دولتی استان اصفهان)، فصلنامه حسابداری سلامت، دوره ۱، شماره ۱.
- [3] McGill, R, (1386). Performance Budgeting. The International Journal of Public Sector Management, Vol. 14, No.5, pp: 376 - 390.
- [4] McKay, D. J. (2003). Effective financial Planning for Library and information service, Europa Publication .
- [۵] سعیدی، پ.، ۱۳۸۸، بودجه و بودجه ریزی (بر مبنای نظام بودجه ریزی جدید دولت)، تهران، مؤسسه انتشارات و پخش کتاب پویش، چاپ ۲.
- [۶] آیت اللهی، ع.ر.، ۱۳۷۴، اصول برنامه ریزی، تهران، انتشارات مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- [7] Andrews, M. (2004). Authority, acceptance, ability and performance-based budgeting reforms, The international of public sector management, Vol. 17, No. 4.
- [۸] کاظمی، ز.، احمد کیادلیری، ع.ا.، صالح زاده، ر.، رضائیان، م.، ۱۳۹۱، کاربرد روش تحلیل فراگیر داده ها در بودجه ریزی عملیاتی بیمارستانی: مطالعه موردی بیمارستان های منتخب سال ۱۳۸۷، فصلنامه حسابداری سلامت، سال ۱، شماره های ۲ و ۳.
- [9] Hatry, H. P. (1989). Determining the Effectiveness of Government services. Handbook of public Administration.
- [۱۰] فتاحی، ا.، فتاحی، ل.، ۱۳۹۱، بررسی موانع پیاده سازی سیستم بودجه ریزی عملیاتی در شهرداری قم و راهکارها، اقتصاد شهر، بخش ویژه، شماره ۱۳.
- [۱۱] حسن آبادی، م.، نجار صراف، ع.ر.، ۱۳۸۹، کاربرد اطلاعات عملکردی در نظام بودجه ریزی، تهران، مرکز آموزش و تحقیقات صنعتی ایران.
- [۱۲] سایت بسیج کارمندان، ۱۳۹۲.
- [۱۳] علمدار یزدی، م.ر.، منصوری، ا.، سازمان امور اقتصادی و دارایی استان یزد.
- [۱۴] بخش مراجع نیز به شماره گذاری نیاز ندارد، ولی باید با سایر بخش های مقاله همخوانی داشته باشد. فهرست مراجع به زبان انگلیسی با قلم Time new roman و فارسی بی نازنین ۱۱، همانند مثال های زیر برای «مقاله چاپ شده در نشریات»، «کتاب» و «مجموعه مقالات کنفرانس» تهیه شود. توجه به این نکته ضروریست که مراجع باید به صورت تک ستونی وارد گردند.
- [15] Author1, A., Author2, B.C. and Author3, D. (Year). "Article Title." Full Journal name. Vol.#, No.#, PP. Xx-yy.
- [16] Author1, A., Author2, B.C. and Author3, D. (Year). "Title of Book." Name of Publisher. City of Publication.
- [17] Author1, A., Author2, B.C. and Author3, D. (Year). "Article Title." Proc. Name of Proceeding or conference, Editor1, A., Editor2, B., Editor3, C. and Editor4, T. (Eds.), Time and place of Conference.
- [18] Smith J (2007) How to write a manuscript. Rep 485, Department of Geodetic Science, The Ohio State University, Columbus. [۱]
- [19] Colombo O (1981) Numerical methods for harmonic analysis on the sphere, Report No.310, Dept. Geod. Sci and Surv., Ohio State Univ., Columbus, Ohio. [۲]
- [۲۰] ثقفی، ا.، لواسانی، ه.، ۱۳۸۷، راهنمای نوشتن مقالات جهت ارسال به مجله، جلد ۳۷، شماره ۱، ۱۳۸۷.